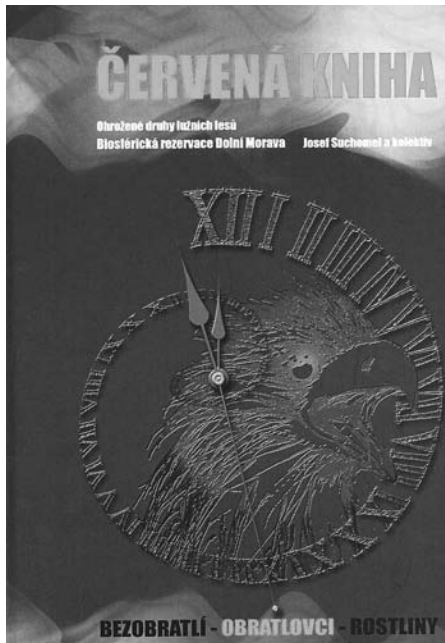

J. Suchomel, S. Lusk, P. Macháček, M. Šebela: Červená kniha ohrožených druhů obratlovců lužních lesů Biosférické rezervace Dolní Morava

V r. 2017 vydala Mendelova univerzita v Brně v nakladatelství Lesnická práce zajímavou knihu věnovanou ohroženým obratlovcům Dolní Moravy. Jde o nejmladší a nejmenší z českých biosférických rezervací (BR), která vznikla rozšířením původní BR Pálava. Území zahrnuje úzký pás lužních biotopů podél nejspodnějších úseků řek Dyje a Morava (přehledná barevná mapa je uvedena na zadní předsádce knihy). Úvodní kapitoly jsou věnovány zdejší geomorfologii, klimatu, ekosystému lužního lesa, obecné problematice ochrany obratlovců v území a vymezení kritérií pro zařazení druhů do jednotlivých kategorií ohrožení. Celkem Červený seznam BR Dolní Morava obsahuje 165 druhů, 6 v kategorii regionálně vymizelých, 38 kriticky ohrožených, 36 ohrožených, 37 zranitelných a 16 téměř ohrožených, dalších 32 druhů v kategoriích málo dotčených a nevyhodnocených nebo druhů s nedostatečnými údaji. Přehledný seznam zvláště chráněných druhů podle vyhlášky 395/1992 Sb. obsahuje 109 druhů, dále je prezentováno 39 evropsky významných druhů uvedených ve vyhlášce 166/2005 Sb. Z hlediska jednotlivých skupin jde o dva druhy mihulí, 45 druhů ryb, 14 obojživelníků, pět druhů plazů, 74 ptáků a 26 savců. Pro 103 vybrané druhy autoři zpracovali krátké charakteristiky, obsahující stručnou informaci o morfologii, biologii, obývaném

stanovišti, rozšíření, výskytu ve sledovaném území, míře ohrožení a možnostech praktické ochrany. Texty vhodně doplnili fotografiemi dospělců, případně mláďat, pobytových znaků a charakteristických biotopů. Dále konstatují, že v lokálním měřítku jsou globálně pojatá kritéria IUCN pro zařazení do jednotlivých kategorií ohrože-

nosti obtížně použitelná, a proto je pro účely této publikace upravili a zjednodušili.

V textech u jednotlivých druhů najdeme také jejich reakce na změny vodního režimu po hydrologických úpravách a následných revitalizacích, a tudíž i konkrétní příčiny ohrožení. Tyto změny v primární lesní i nelesní vegetaci a navazující změny v produkci sekundární (týkající se hlavně živočichů) měly vliv zejména na terestrické skupiny, jako jsou ptáci a savci. Vlastní hydrologické poměry a hlavně absence záplav pak ovlivňovaly vodní a semiakvatické druhy, ryby a obojživelníky. K sepsání publikace využili autoři 139 pramenů uvedených v seznamu použité literatury.

Autoři akceptovali nové taxonomické názory, např. v případě hrouzka Vladykovova (*Romanogobio vladykovi*), důležité jsou informace o výskytu slepýše východního (*Anguis colchica*), taxonomicky odděleného od slepýše křehkého v r. 2010, nebo čolka dunajského (*Triturus dobrogricus*). Za zmínku také stojí v ČR obnovený výskyt blatňáka tmavého (*Umbra krameri*) v oboře u Lednice.

Je jen škoda, že se u příkladů typických biotopů jednotlivých druhů nedozvíme název nebo lokalizaci konkrétního místa. Fotografie, poskytnuté 17 autory, jsou zdařilé a názorné. U některých druhů, hlavně ptáků, je popisný text velmi krátký, vznikly tak vakáty, bohužel nevyužitě pro rozšíření textu či zařazení dalších snímků.

Celkově lze mít z knihy pozitivní dojem. Můžeme ji doporučit profesionálním pracovníkům ochrany přírody i všem zájemcům o poznání obratlovcí fauny tohoto krásného koutu naší vlasti.

Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy 2017, 216 str. Bližší informace na webu Ústavu zoologie, rybářství, hydrobiologie a včelařství MENDELU v Brně (<http://uzrhv.af.mendelu.cz/>)

Australští záškodníci

Nevím, kdo se dnes považuje v naší republice za záškodníka. V době, kdy jsem v Čechách žil, to byli lidovou demokracii ohrožující diverzanti, sabotéři pětiletky, podkopávači míru, podvrátilelé socialismu a všichni, kteří nesouhlasili s tím, co reprezentovali J. V. Stalin či G. Husák.

V Austrálii, kde žiji, je to jinak. Za škodlivá se pokládají některá zvířata. Máme ve Viktorijských Alpách chalupu (jak velí český mrav), místo jsem pojmenoval Liščí hora – jedna nebo dvě lišky obecné (*Vulpes vulpes*) každé ráno přecházejí svahe před domem. Sousedé s názvem divoce nesouhlasili, lišky jim rabují kurníky. Český králík a australský králík, to je jako nebe a dudy. Zatímco v Čechách králík divoký (*Oryctolagus cuniculus*) v druhé polovině 20. stol. po několika vlnách epidemií a změnách krajiny téměř vyhynul, v Austrálii zdivočelí králíci působí nedozírné škody

dy a odolávají všem nástrahám, které na ně rozmanité úřady a jejich zaměstnanci líčí. Prozatím to nepomáhá a králíci se stále rozmnožují. Jsou nelitostně pronásledováni, i bakteriologicky, což se může zdát někomu na druhé straně světa kruté. Přírodní podmínky nad a pod rovníkem se v některých projekcích liší. Tucte králíků si do tehdejší britské kolonie dovezl farmář, aby je v neděli odpoledne střílel, jak byl ve své domovině zvyklý. Zábava se ale zvrhla. Dnes jsou jich v přírodě miliony a množstvím nor erodují polnosti a pastviny.

Z Asie k nám, nevím jak, přiletěla majna obecná (*Acridotheres tristis*) a v naší zahradě nestrpí žádného dalšího ptáka. Když jsem si všiml agresivity majny (v angličtině myna, někdy mynah), snadno jsem ji našel v australské příručce ornitologie. Druh, který se rychle rozšířil a představuje hrozbu ekosystému, byl importován do

severovýchodní Austrálie, aby zabránil invazím hmyzu, snižujícím výnos třtinových plantáží. Ze stejných důvodů byla dovezena obvykle 10–30 cm velká ropucha obrovská (*Rhinella marina*) ze Střední a Jižní Ameriky, jež má na jídelním lístku všechnu drobnou australskou faunu. V posledním desetiletí hromadně proniká i tam, kde plantáže nejsou. Už dosáhla severní části Západní Austrálie. Hrozbu představuje i pro ty, kteří se pokoušejí požírat ji (např. hady, dokonce i krokodýly). Je natolik toxická, že v sebeobraně otráví australské predátory, evolučně nepřizpůsobené toxinům amerických žab.

O škodlivosti krysa a myši se nemusím v časopise jako Živa ani zmiňovat – na australské břehy se tyto hlodavci vylodili z podpalubí plachetnic v době kolonizace kontinentu. Mezi další „provinilce“ patří zdivočelá zvířata, např. prasata, kozy, koně, osli, velbloudi nebo buvoli. Dokonce i turovitý banteng a jelenovitý daněk. Celkem bylo na australský světadíl dovezeno 56 nepůvodních druhů obratlovců. Některá zvířata se zasloužila o blahobyt země, jiná po úniku do přírody negativně ovlivňují životní úroveň obyvatel. Pokusy o kontrolu početních stavů těchto nejobtížnějších stojí

státní administrativu ročně kolem 20 milionů australských dolarů. A to se ani nezmiňuji o zavlečených rostlinách, cizopasnících a infekčních nemocech. Jen kontrola druhů zaplevelujících plochy stojí zemědělství a lesnictví ročně 3,5 bilionu australských dolarů (v březnu 2017 se kurz pohyboval kolem 19 Kč za 1 AUD).

Dingo (*Canis lupus dingo*) patří k domácí fauně, i když není vačnatec jako původní zvířena a nevyvinul se přímo zde. Jedna teorie tvrdí, že ho s sebou přivezli domorodci z jihovýchodní Asie, kteří vytvořili základ místního obyvatelstva již před 50 tisíci let. V angličtině Aborigines, pro české cestovatele to byli v 18. stol. Australci, aby je odlišili od Australanů evropského původu. Jiní dokazují, že dingo připlul o něco později s indonéskými mořeplavci a rozšířil se po celém světadíle. Má na svědomí několik hříchů včetně podílu na vyhnutí vakovlka (*Thylacinus cynocephalus*).

Pes dingo se živí menšími klokany a jinými vačnatci, nepohrdne ještěry ani hmyzem. Britští kolonizátoři mu zpestřili jídelníček králíky, liškami, telaty a jehňaty.

I když dingo jen nepatrně škodil chovu dobytka, stal se nepřítelem farmářů, kteří ho začali pronásledovat. Stříleli ho, chytali do ok a pastí, kladli otrávené návnady. To se děje dodnes. Na západě a severu světadílu byl postaven 5 000 km dlouhý plot oddělující pastviny od nehostinných oblastí, kam byl dingo zatlačen. Jeho populační stav prudce klesá, páří se s domácími nebo zdivočelými psy a vzniká geneticky smíšená skupina, kterou člověk také pronásleduje. Existuje už jen několik geneticky čistých populací dinga. V Austrálii byl považován za škodnou (stejně jako orel klínocasý – *Aquila audax*), je zakázáno ho chovat jako společníka, nebo se pokoušet o jeho domestikaci. Prohlubující se znalost přírodních podmínek však mění názor na škodlivost dingů (i orlů). Nermalou roli rovněž hrají socio-politické změny smýšlení obyvatel.

Dingo není invazním druhem a používá se i k biologické kontrole. K Austrálii patří více než 4 000 ostrovů a ostrůvků. Stát Queensland se pokouší na jednom z nich (Petropus Island) vyhubit zdivočelé kozy právě pomocí dingů. Přístup v tomto přípa-

dě úspěšný, způsobuje ale nemalou tělesnou bolest zvířete a následně uhynutí. To je ovšem symptom každého hubení. Etika zabíjení? Na tuto otázku stěží najdu vyhovující odpověď.

Situace je složitá, dingo byl vtažen do války vyhlášené zavlečeným zvířatům. Dingo kontroluje stavy lišek, koček, a hlodavců. Podílil se tak na blahu 26,6 milionu kusů domácího skotu a 68 milionů ovcí.

Australský ekosystém ohrožují tyto počty nekontrolovaných nepůvodních zvířat: 18 milionů koček, dva miliony koz, 7 milionů lišek, jeden milion velbloudů, milion koní, 300 tisíc buvolů, 20 milionů prasat, 200 tisíc jelenů, miliony králíků, krysa a myš. Země vykazuje zároveň nejhorší světový rekord v počtu vymřelých druhů, ekologové viní člověka, lišky a kočky. (Naopak z Austrálie byl importován vačnatec kusu liščí na Nový Zéland, kde patří mezi nebezpečné invazní druhy.) Devastují se miliony čtverečních kilometrů půdy, úbytek eukalyptových lesů se projevuje ohrožením v nich žijících malých vačnatců. Dingo však stále zůstává nespravedlivě pronásledován.

Kontaktní adresy autorů

Jana Albrechtová

Katedra experimentál. biologie rostlin PřF UK
Viničná 5
128 44 Praha 2
e: jana.albrechtova@natur.cuni.cz

Jindřiška Bojková

Ústav botaniky a zoologie PřF MU
Kotlářská 2
611 37 Brno
e: bojkova@centrum.cz

Anna Černá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Letenská 4
118 51 Praha 1
e: cerna@ujc.cas.cz

Alena Drda Morávková

Katedra genetiky a mikrobiologie PřF UK
Viničná 5
128 44 Praha 2
e: almor@natur.cuni.cz

Andrej Funk

e: ziva@ssc.cas.cz

Veronika Grešáková

Ústav molekulární genetiky AV ČR, v. v. i.,
BIOCEV
Průmyslová 595
252 50 Vestec
e: veronika.gresakova@img.cas.cz

Tomáš Grim

Katedra zoologie a ornitol. laboratoř PřF UP
17. listopadu 50
771 46 Olomouc
e: tomas.grim@upol.cz

Vladimír Hanák

Varšavská 40
120 00 Praha 2
e: vhanak.chir@seznam.cz

Lubomír Hanel

AOPK ČR – Správa CHKO Blaník

257 06 Louňovice 8
e: lubomir.hanel@nature.cz

Roman Hobza

Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.
Šlechtitelů 586/11
779 00 Olomouc-Holice
Biofyzikální ústav AV ČR, v. v. i.
Královopolská 135
612 65 Brno
e: hobza@ibp.cz

Magdalena Chumchalová

Komenského 43
680 01 Boskovice
e: madleine.ch@gmail.com

Veronika Kalníková

Ústav botaniky a zoologie PřF MU
Kotlářská 2
611 37 Brno
e: V.Kalnikova@seznam.cz

Alena Klvaňová

Česká společnost ornitologická
Na Bělidle 34
150 00 Praha 5
e: klvanova@birdlife.cz

Stanislav Knor

Ústav geologie a paleontologie PřF UK
Albertov 6
128 43 Praha 2
e: stanislav.knor@natur.cuni.cz

Pavel Kovář

Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: kovar@natur.cuni.cz

Jan Krekule

Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.
Na Karlovce 1a
160 00 Praha 6
e: krekule@ueb.cas.cz

Zuzana Münzbergová

Botanický ústav AV ČR, v. v. i.
Zámek 1
252 43 Průhonice
Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e: zuzmun@natur.cuni.cz

Miloš Ondrášek

Melbourne, Austrálie

Tomáš Pavlík

Vodní zdroje Chrudim, spol. s r. o.
U Vodárny 137
537 01 Chrudim II
e: pavlik@vz.cz

Vratislav Peška

Biofyzikální ústav AV ČR, v. v. i.
Královopolská 135
612 65 Brno
e: vpeska@ibp.cz

Vlastimil Pilous

e: vlpilous@seznam.cz

Karolína Sezemská

Katedra učitelství a didaktiky biologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: sezemskk@natur.cuni.cz

Libor Schröpfer

Obchodní akademie Plzeň
nám. T. G. Masaryka 13
301 00 Plzeň
e: schropfer@oaplzen.cz

Markéta Vajskebrová

Česká geologická služba
Klárov 3
118 21 Praha 1
e: marketa.vajskebrova@geology.cz

Jan Vlach

Katedra zoologie PřF UK
Viničná 7
128 44 Praha 2
e: vlach.ja@gmail.com

Mojmír Vlašín

Ekologický institut Veronica
Panská 9
602 00 Brno
e: mojmir.vlasin@veronica.cz